

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Бисер Йорданов Кръстев
преподавател в катедра „Икономика и финанси“
при Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор ”

в Област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки**

Професионално направление **3.8. Икономика**

Докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“

Автор: Абдуляди Шазиманоски

Тема: „The Influence of the European Central Bank on the Monetary Policies of the Member States of the European Union and the Republic of Bulgaria and the Republic of Northern Macedonia” („Влиянието на Европейската централна банка върху паричните политики на страните-членки на Европейския съюз и Република България и Република Северна Македония“)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 260 от 27.06.2023 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси проф. д.ю.н. Борис Велчев съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **„The Influence of the European Central Bank on the Monetary Policies of the Member States of the European Union and the Republic of Bulgaria and the Republic of Northern Macedonia” („Влиянието на Европейската централна банка върху паричните политики на страните-членки на Европейския съюз и Република България и Република Северна Македония“)** за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика. Автор на дисертационния труд е **Абдуляди Шазиманоски** – докторант към катедра „Финанси“ към ВУЗФ с научни ръководители **проф. д.ик.н. Виржиния Желязкова и проф. д-р Люпчо Стойчески**.

Предадените от докторанта материали включват документи по представен опис: дисертационен труд, автореферат, декларация за оригиналност и достоверност, справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3. 8. Икономика, списък на публикациите по темата на дисертационния труд (3 броя статии), копия на тези публикации, резюмета на всяка една от тях и автобиография. Списъкът с материали е пълен и съответства напълно на изискванията на чл. 50 от Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

2. Кратки биографични данни за кандидата

Абдуляди Шазиманоски завършва висшето си образование като бакалавър в Европейския университет в гр. Охрид през 2009 г. През 2012 година той придобива ОКС „Магистър“ в същото висше училище в гр. Скопие, като защитава успешно дипломна работа на тема: „Европейски съюз и монетарна политика на ЕЦБ“.

От месец март 2008 година досега той е управител на TP Elite Fashion, гр. Струга, където придобива ценен управленски опит. Владее английски, албански и турски езици.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 156 страници. Той съдържа въведение (6 стр.), глава първа (34 стр.), глава втора (61 стр.), глава трета (21 стр.), глава четвърта (18 стр.), заключение (4 стр.) и библиографска справка (8 стр.). Дисертацията съдържа още заглавна страница, резюме и съдържание (общо 4 стр.). В нея са включени 6 фигури и 1 таблица. Използваната литература обхваща 107 източника, като всички те са интернет източници. От тях 100 са на английски език, а 7 – на македонски език.

В увода са представени социалната справедливост на изследването, неговият обект, цели и задачи. Авторът е формулирал една основна, три специални и една спомагателна хипотези, чиято достоверност следва да бъде потвърдена или отхвърлена, методите, които използва, времевата рамка, информационната база на дисертационното изследване и степента на развитие на проблема.

Глава първа е озаглавена „Институционална рамка за прилагане на единната парична политика в ЕС и Евросистемата“. Тя е с обем от 34 страници и се състои от три параграфа. В първия от тях е характеризирана общата рамка на паричната политика на ЕС, провеждана от ЕЦБ и националните централни банки на страните-членки на Еврозоната. Във втория параграф са представени инструментите на паричната политика на Евросистемата, включващи операциите на открития пазар, кредитното и депозитното улеснения и задължителните минимални резерви. Очертани са спецификите и на програмите за изкупуване на активи и пандемичната програма за спешни покупки. В третия параграф са изяснени функциите, които изпълнява ЕЦБ, като е акцентирано на емисионната функция на банката, на механизма на паричното предлагане в Еврозоната и на ролята на единната европейска валута в международната валутна и платежна система.

Глава втора е озаглавена „Ролята на европейския икономически и паричен съюз и Европейската централна банка в паричната политика на ЕС“. Тя е изградена от четири параграфа и общият ѝ обем е 61 страници. В първия параграф са систематизирани историческото развитие и основните елементи на икономическия и валутен съюз. Изяснени са механизмите на неговото функциониране и са посочени институциите, които го изграждат – Евросистемата, ЕЦБ и централните банки на държавите от Европейския съюз. Отчетени са предимствата и недостатъците на еврото. Във втория параграф авторът изследва задълбочено ЕЦБ, нейната организационна структура и функциите, които изпълнява. В третия параграф на глава втора от дисертационния труд са изяснени направленията и компонентите на новата стратегия за паричната политика, която следва ЕЦБ. В четвъртия параграф се прави преглед на политиката по отношение гарантирането на ценовата стабилност в страните-членки на Еврозоната във връзка с контролирането на инфлацията. Изяснени са свързаните с тези въпроси рискове и заплахи. Отчетено е въздействието на климатичните промени върху цените на стоките и услугите и мерките, които предприема ЕЦБ в този контекст за тяхното стабилизиране.

Глава трета е озаглавена „Политиката на ЕЦБ към членките на ЕС извън Еврозоната и паричната политика на Република България“ и е с обем от 21 страници. Тя се състои от два параграфа. В първия от тях дисертантът е характеризирал спецификата на паричните системи

и на паричното обръщение в държавите от ЕС, които не са приели еврото като своя национална валута и все още не са се присъединили към Еврозоната. Във втория параграф на глава трета са представени четирите конвергентни критерия, въз основа на които се взема решение дали дадена страна-членка на ЕС е готова да приеме единната европейска валута като официална платежна единица на своята територия. В края на параграфа се извършва преглед на състоянието на паричната политика на България и готовността на БНБ и на търговските банки да приемат еврото като национална валута, която да замени българския лев.

Глава четвърта е озаглавена „Политика на ЕЦБ към страните кандидатки за членство в ЕС и паричната политика на Република Северна Македония“. Обемът ѝ възлиза на 18 страници и в нея се съдържат два основни параграфа. В първия от тях е извършен хронологичен преглед на процеса от стартирането на преговорите на Турция, Северна Македония, Черна гора, Албания, Сърбия, Косово, Молдова и Украйна с Европейската комисия и напредъка на всяка от страните - кандидатки за членство в ЕС. Във втория параграф е описан в детайли процесът на присъединяване на Република Северна Македония към ЕС, като са представени позициите на ЕЦБ и на Националната банка на РСМ, както и целите, които те преследват по отношение на провежданата от тях в страната-кандидат парична политика.

В заключение може да се направи обобщението, че дисертантът притежава задълбочени теоретични знания по темата на дисертационния труд, способен е да прави самостоятелни научни изследвания, да формулира изследователски хипотези, да ги подлага на проверка и да стига до логически изводи и заключения. На основата на представената от Абдуляди Шазиманоски декларация за оригиналност и достоверност считам, че дисертационния труд и авторефератът към него не са заимствани от чужди публикации, в тях ясно личи авторовото участие и те отразяват коректно и в пълна степен научните му позиции.

4. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

От прегледа на приносите на Абдуляди Шазиманоски, отразени в автореферата, може да се обобщи, че най-важните **приноси с научно-теоретичен характер** на докторанта са следните:

1. В теоретичен план е извършен преглед на научната литература и на програмните документи на Европейската централна банка във връзка с нейната роля и ролята на националните централни банки на държавите-членки на Еврозоната при провеждането и прилагането на парична политика, чиято цел е поддържане на ценова стабилност, която да подпомага икономическия растеж, заетостта, социално-икономическото сближаване между страните-членки на ЕС и която да подобрява качеството на околната среда;

2. Систематизирани са основните характеристики и механизъм на функциониране на икономическия и паричен съюз по отношение въвеждането в страните-членки на Европейския съюз на свободното движение на капитали, укрепването на сътрудничеството между централните банки и въвеждането на еврото като единна европейска валута във всяка от тях;

3. Предложен е модел, чрез който се изгражда система от мерки и дейности за успешното прилагане на паричната политика в страните-членки на ЕС, които не членуват в Еврозоната, сред които Република България и страните-кандидатки за членство в ЕС, включително Република Северна Македония;

Приносите с научно-приложен характер в дисертационния труд са следните:

1. В практико-приложен план е доказана валидността на формулираната в началото на дисертационния труд основна хипотеза, че без добра парична политика и наличието на свободни финансови потоци в условията на глобализация няма успешно икономическо развитие;

2. Емпирично са апробирани и доказани методите и технологията на прилагане на политиката за икономическа стабилност.

3. Проведено е проучване, в което се предлага подобряване на координацията и сътрудничеството между компетентните органи на ЕС при прилагането на паричната политика.

Считам, че приносите в дисертационния труд отразяват вярно и точно неговите научни достойнства, както и значимостта му за развитието на науката и практиката в областта на изследването на влиянието на Европейската централа банка върху паричните политики, прилагани от страните-членки на ЕС, включително Република България и страните-кандидатки за членство в ЕС, включително Република Северна Македония. На тази основа смятам, че дисертантът има много добри перспективи за бъдещото си научно развитие.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

От представения от Абдуляди Шазиманоски списък на публикациите е видно, че те са общо три на брой.

По вид и трите публикации са научни статии. Две от тях са публикувани в сп. „Пари и култура“, а третата е публикувана в сп. „VUZF Review“. И двете списания са включени в Националния референтен списък на съвременните български научни издания с научно рецензиране.

Първата от статиите е озаглавена: „ECB Policy Towards EU Members Outside the Eurozone and Monetary Policy of the Republic of Northern Macedonia“. Публикувана е в бр. 3 от 2022 г. на сп. „Пари и култура“, с. 57-71.

Втората публикация на дисертанта е озаглавена: „The Role of the European Economic and Monetary Union and the European Central Bank in the EU Monetary Policy“ и е публикувана на с. 39-48 в бр. 1 от 2023 г. на сп. „Пари и култура“.

Третата публикация е със заглавие: „The Role Of The European Central Bank in Shaping the Monetary Policy of the Member States of the European Union“ и е публикувана в сп. „VUZF Review“, бр. 4 от 2022 г., с 36-48.

И трите статии са публикувани на английски език, като единственият автор е Абдуляди Шазиманоски. Всяка една от тях е свързана с темата на дисертационния му труд. Следователно може да се направи заключението, че научните публикации на дисертанта допринасят за развитието на икономическата и финансовата теория както в научно-теоретичен, така и в практико-приложен аспект и я допълват с нови области на изследване.

6. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

От представената от дисертанта справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика може да се обобщи, че той отговаря напълно на тези изисквания, тъй като трите самостоятелни публикации му носят общо 30 точки и ако той защити успешно дисертационния си труд, ще му бъдат присъдени още 50 точки. Така общият му брой точки по групи от показатели А и Г

от таблица 1 към област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки съгласно приложенията към чл. 1а на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ ще възлезе на 80.

7. Автореферат

Авторефератът, отразяващ в синтезиран вид основните постановки от изследването в дисертационния труд, е написан според утвърдените изисквания. В него са отразени общата характеристика на дисертационния труд, неговата структура и съдържание, кратко изложение на дисертацията, справка за научните приноси и списък с публикациите по темата на дисертацията, списък с използваната литература и декларация за оригиналност и достоверност. Стилът и езикът на автореферата са на много високо равнище. Той отразява в пълна степен основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

8. Критични забележки и препоръки

Основната ми критична бележка е, че в структурно отношение дисертационният труд не е добре балансиран. Глава втора е с обем от 61 страници, а глави трета и четвърта се състоят от 21, респективно от едва 18 страници. Препоръчвам на дисертанта да продължи изследванията си и в други области на финансовата наука, както и да участва с научни разработки в различни национални и международни научни форуми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд има напълно завършен вид, **съдържа оригинални научни приноси** и може да служи като основа за бъдещи научни изследвания. Той **отговаря на всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за неговото прилагане, както и на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси. Това ми дава основание **убедено да присъдя своята положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Абдуляди Шазиманоски** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Докторска програма Финанси, застраховане и осигуряване.

гр. Пловдив
28.07.2023 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Бисер Кръстев)